Slovensko združenje
paliativne in hospic oskrbe

Človekovo življenje je absolutna vrednota

mag. Jure Levart, Dom sv. Jožef Celje

Dodatna znanja iz paliativne oskrbe
"Korak za korakom"

Ljubljana, 8. december 2016

“Misli, ki dajejo misliti …”

“Kriza ugleda vrednot je nedvomno sokriva za marsikaj, kar gre v svetu narobe in celo ogroža civilizacijo.”

»Mnogo ljudi je danes prepričanih, da je v ozadju svetovne gospodarske in ekološke krize moralna kriza civilizacije.«

»Etika ni raztegljiva kot harmonika. Se jo da delno privzgojiti, vendar jo človek mora v glavnem prinesti s sabo. Da se jo pa tudi grdo zapacati«!

(Jože Trontelj: Krik po etičnem, Vzgoja, 2013, 60: 4.)

“Kontekst sodobnega sveta”

Globalizacija: ni le ekonomski pojav. Vpliva tudi na našo vrednostno orientacijo.

Ideja človekovih pravic: temeljna etična in pravna norma, tako na *osebni*, kot tudi *družbeni* in *politični* ravni.

Vrednostni pluralizem: Vsak ima svoj prav, je več resnic - *moralni relativizem in subjektivizem*.

“Kontekst sodobnega sveta”

Dodatna težava: ti trije dejavniki med seboj niso skladni. Drug drugega ne upoštevajo in predvidevajo!

A vendar: ideja človekovih pravic: vzpostavlja določeno soglasje med različnimi ljudmi in narodi!

Človekove pravice: Imajo svoj skupen temelj in skupno vsebino, to je **dostojanstvo človekove osebe. So torej utemljene.**

“Človekovo dostojanstvo”

-Vrednota vseh vrednot.

-Pravica vseh pravic.

-Velja vedno in povsod.

-Ni odvisno od našega pogleda ali vrednotenja človeka.

-Ni relativna (do določene mere), ampak je absolutna.
(Stres 2015)

“Človekovo dostojanstvo”

Sodobni paradoks:

- Še nikoli se ni toliko govorilo o človekovih pravicah kot danes, na drugi strani pa jih javno kršimo na vseh ravneh.

-Več kot jih imamo bolj jih kršimo. Pravica zase vs. dolžnost?

Sodobna skrb:

-Ali smemo vse, kar zmoremo (medicina, tehnika, industrija)?

OSNOVA:

<u>Človek je edino bitje, ki ima dostojanstvo, torej pravice in dolžnosti, ki izhajajo iz njega samega</u>! Govorimo o dostojanstvo človekove osebe ali tudi o človekovi avtonomiji” …

Izvor človekovega dostojanstva

- ***Stoiki, stara Grčija, 3. stoletje B.C.***
- "Vse vodi eden božanski um, ki med seboj enači vse ljudi"!

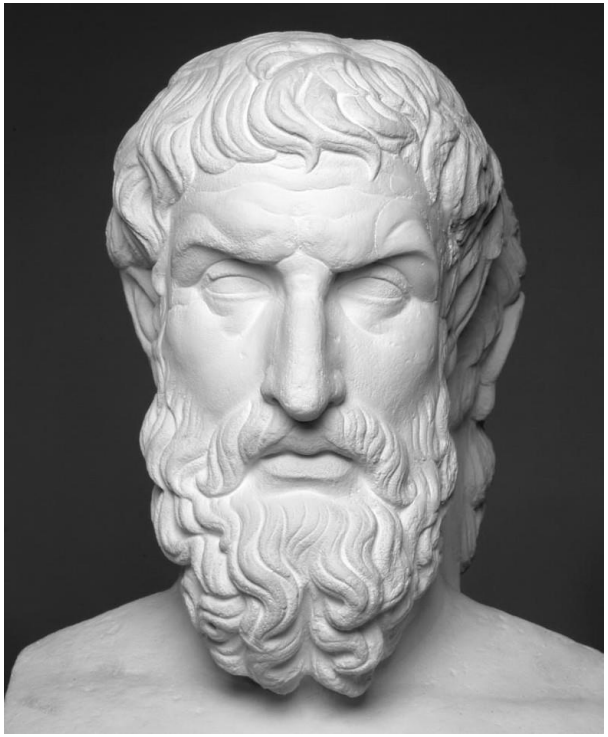

Vsi ljudje smo torej med seboj enaki, ne glede na status ali karkoli drugega, kar nas pogojuje.

Izvor človekovega dostojanstva

- Judovska kultura: Človek upodobljen po zgledu Boga samega.

- Nova zaveza: Bog je Oče. Učlovečenje: Jezus brat vseh. Sv. Pavel: vsi eno

- Srednji vek nadaljuje te misli. Stoiška ideja **naravnega zakona.**

Človek je cilj in ne sredstvo

- Immanuel Kant (1724-1804):
- Dostojanstvo ima tisto bitje,
- ki ***ni v službi nikogar***, ni ***nikogaršnje sredstvo***,
  tudi ne sredstvo ***samega sebe***.
- To je ***človekova oseba.***

- ***ČLOVEK ZARADI SVOJEGA DOSTOJANSTVA NI NIKOLI SREDSTVO. Zadnji cilj celotnega prizadevanja je on sam.***

Človek kot absolutna vrednota

Značilnosti absolutne vrednote

- Nima **vrednosti oz cene**. O njeni vrednosti ne odločamo mi, naši pogledi ali interesi.

- **Njena vrednost nikoli ne propade**. Ne more biti predmet menjave. ***Človeško življenje nima cene***. Zato njegovo "stanje" ni pomembno: starček, druga rasa, umirajoči, invalid, kriminalec …

  Vrednost človekovega življenja **<u>ni odvisna od njegove uporabnosti.</u>**

- Človek **<u>ne sme</u>** določiti **<u>cene drugemu</u>** človeku, **pa tudi <u>sebi</u> ne**!

Bolnik je subjekt in ne objekt

-V praksi to pomeni: pacient **je subjekt** in **ne objekt**

-Je **oseba** z dostojanstvom in ne predmet raziskave.

-Je **avtonomen** (avto: sam) (nomus: načelo): je sam sebi načelo. Je nosilec vrednote dostojanstva. Je izvor dostojanstva.

- Z avtonomnostjo mu je zagotovljena integriteta in dostojanstvo (Košir, 2004)

Človek kot absolutna vrednota

"Stvari, ki jih imamo za sredstva, služijo našim interesom, njihova upravičenost je v tem, da nam služijo. *Človekova upravičenost pa ni odvisna od interesov, od interesov nikogar, tudi od interesa, ki ga ima sam do sebe, ne*. " (Stres 2015)

"Kakor **nima nihče pravice drugemu človeku vzeti življenje**, ker bi bilo v njegovem interesu, da drugega človeka ni, tudi nima pravice vzeti življenja sebi. **Človek je dolžan spoštovati dostojanstvo človekove osebe v sebi in drugih**. **Človek ni nad svojim dostojanstvom."** (Stres 2015)

Človek kot absolutna vrednota

-Človek torej ni nad dostojanstvom drugega, kakor tudi ne nad dostojanstvom samega sebe.

-**Sodobna miselnost**: ko človeka merimo po **koristnosti**. Sreča se meri **z užitkom.** Življenje je treba izkoristiti **za določena doživetja**, za katere imamo **interes.** Ta doživetja odloča o tem, a je življenje vredno ali ne.

-Ko **teh doživetij več ni, življenje več ni vredno!!!!???**

Človek kot absolutna vrednota

-V trenutku ko pristanemo na to miselnost podremo ***načelo avtonomnosti, načelo človekovega dostojanstva in načelo človekovih pravic.***

-Bistvo dostojanstva je v tem, da **ni odvisno** od odgovora na vprašanje ali se življenje splača ali ne!

-Zato ima **vsak človek**, tudi umirajoči ali tisti na smetišču **iste pravice in dostojanstvo** kot npr. predsednik ZDA ali zadnji prejemnik Nobelove nagrade za mir.

Dostojanstvo bolnika

-Dostojanstvo in avtonomnost sta etično normativni ideji, kar nalaga ***brezpogojno spoštovanje bolnika.***

-V odnosu med bolnikom in zdr. osebjem: **do konca ga obravnavamo kot osebo.** Bolnik je **do konca oseba**, ki je odgovorna zase.

-Primer iz prakse: Kako bolnik dojema svoje dostojanstvo?: kot ***danost*** ali kot nekaj, ***kar je pridobljeno z življenjem,*** (npr: trenutek, ko te negujejo imajo občutek, da jim je vzeto dostojanstvo?)
-Do kakšne mere mislite, da ima umirajoči pravico živeti človeško dostojanstvo? (Baldacchino, 2010)

Model: primer ravnanja, ki podpira dostojanstvo

- model, posebej razvit za medicinske sestre in negovalke (Baldacchino, 2010):

1) POBUDA (initiative): I
2) IME (name):N
3) CELOSTNA OBRAVNAVA (holistic):H

Aktivna prisotnost *ob bolniku je lahko vir dobrega počutja za bolnika. Duhovnost je oblika prisotnosti****(100%)*** *pri umirajočem pa za čeprav zelo kratek, omejen čas.* ***Pobuda*** *je na nas.*

Kličemo ga ***po imenu****. To daje bolniku zavest, da je* ***edinstvena oseba*** *in ne le predmet zdravljenja ali številka.*

Model: primer ravnanja, ki podpira dostojanstvo

-Vse to je eden od pogojev ***celostne obravnave bolnika.***

-***Izredno pomembno: dojemanje in vrednotenje lastnega življenja ima vpliv na dojemanje življenja bolnika.***

-***Kakšen imam odnos do samega sebe, do svojega dostojanstva? Kaj mi v življenju resnično pomeni?*** **To je ključno vprašanje, ko govorimo o duhovnosti.** ***Duhovnost ni teorija, je življenje.***

Za konec

Tudi če bolnik ni sposobne dialoga z zdravnikom ali osebjem, ***lahko z zdravnikovimi odločitvami soglaša***, če med njimi obstaja vzdušje **resničnega zaupanja** (Watson 1999).

Zaupanje je vrednota, ki bolniku, tudi če ta ni zmožen odločitve dopušča, da smelo sprejema posege in zdravljenje, ki presegajo njegovo vedenje.

Hvala za pozornost!

Jure Levart

Dom sv. Jožef Celje, Plečnikova 29, Celje

jure.levart@jozef.si